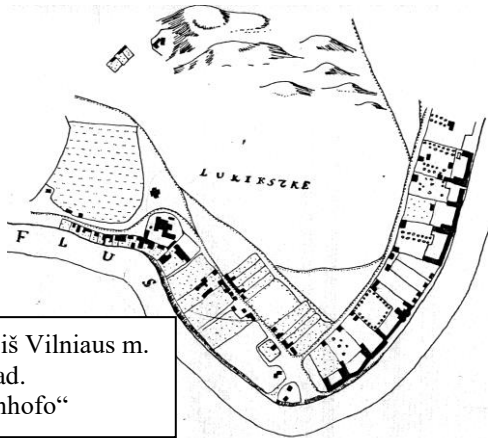

BUV. ŠV. JOKŪBO LIGONINĖS PASTATŲ KOMPLEKSAS VILNIUJE, LUKIŠKIŲ A. 10

ISTORINĖ PAŽYMA

Ištrauka iš Vilniaus m. plano, vad. „Fiurstenhofo“

Lukiškių priemiestis, kuriame stovi Šv. Jokūbo ir Pilypo (dominikonų) bažnyčia ir vienuolynas, iki pat 18 a. vidurio buvo menkai teuzstatyta. Fiurstenhofo Vilniaus m. plane (apie 1737 m) sužymėtas tik užstatymas palei upę, šalia Šv. Jokūbo bažnyčios, statytos 17 amžiuje. LDK Smolensko kaštelionas Jurgis Chreptavičius pastatydino čia Šv.

Jokūbo ir Pilypo bažnyčią ir vienuolyną.

18 a. pabaigoje -19 a. pirmoje pusėje Lukiškių priemiestis buvo dar gana nuošalus, centrinė dalis buvo naudojama kaip ganyklos, o užstatymas išsidėstęs palei upės pakrantę. Tik 19 a. antrojoje pusėje priemiestis ėmė suaugti su miestu, tuo metu pagrindiniai keliai, jungę priemiestį su miestu, virto gatvėmis _ Šv. Jokūbo ir Lukiškių.

Mūrinis vienuolynas su bažnyčia vietoj sudegusių medinių pastatytas 1720 m., statybos darbai galėjo užtrukti iki 1759 m.

Bažnyčios vaizdas nuo Tauro kalno, nuotr. iš J. Čechavičiaus albumo

Vizitacijos aktuose nurodoma, kad vienuolynas buvo „Z“ raidės formos, o Fiurstenhofo plane parodytas „L“ raidės, galima išvada, kad vienuolynio korpuso

vakarinio galo šiaurinė linija 1748 m. dar nebuvo pastatyta. Tačiau tokius faktus patvirtintų tik fiziniai tyrimai.

19 a. pradžioje vienuolynas ja buvo „Z“ raidės formos. pastato autorius nežinomas.

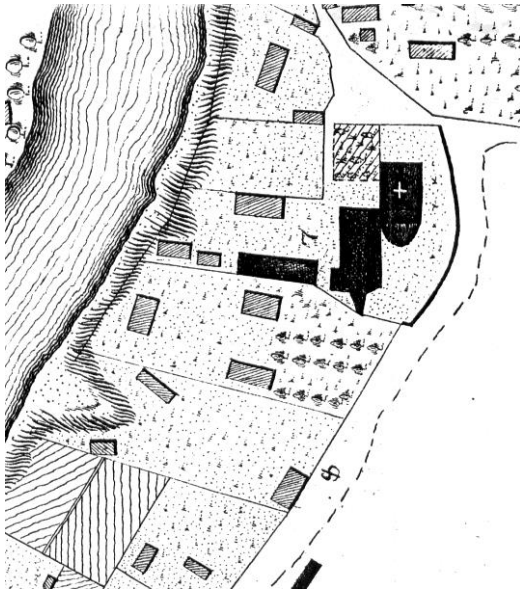
Bažnyčią statant, dirbo arch. Abraomas Ženu (Genou), tuo metu buvo statomas ir vienuolynas, tačiau aiškiai įrodyti autorystę rašytinių šaltinių per mažą.

1798 m. Lietuvos generalgubernatorius N.Repninas Vilniaus vyskupui nurodė, kad vienuolyne reikėtų steigti venerinių ligų ligoninę, tuomet Ligoninių komisija suremontuotų pastatus, kurie 18 a. pabaigoje jau buvo gana prastos būklės.

Ligoninė įkurta 1799 m. Tai buvo pirmoji pasaulietinė ligoninė Vilniuje. 1808 m. panaikinus Ligoninių komisiją, Šv. Jokūbo ligoninė perduota gailestingųjų seserų žinion. Vienuoliams palikta dalis vienuolyno, ji buvo atitverta nuo ligoninės.

Vienuolyno ir ligoninės pastatai nukentėjo 1812 m. karo metu.

1817 m. pastatai buvo 2 aukštų, vienuoliams likusi dalis tuo metu gyventi netiko, išskyrus 4 celes, tačiau pastatas nebuvo remontuojamas iki 1842 metų, kai remontuota ir bažnyčia bei ligoninei priklausiusi korpuso dalis.

1804m. Lukiškių plano
fragmentas, aut. –
Vilniaus gubernijos
braižyklos mokinyš

Ligoninės vaistinė buvo įrengta gana moderniai (tiems laikams) ir prilygo geriausioms Vilniaus vaistinėms, ji pristatinėjo vaistus ir Vilniaus kalėjimams.

Ligoninėje (visuose jos korpusuose) galėjo gydytis 50 abiejų lyčių ligonių, sergančių venerinėmis ligomis, 50 invalidų, 10 gimdyvių, 5 pamišėlės, papildomai galėjo būti priimta 20 sergančių venerinėmis ligomis, 5 gimdyvės ir 5 pamišėlės.

1828 m. vizitacijos metu pastebtas baisus dvokas, sklindantis iš medinių išviečių, kad šito nebūtų, buvo ketinama nupirkti į vakarus nuo ligoninės esantį sklypą ir per jį išvesti kanalą į Neries upę.

1844 m. vienuolynas buvo uždarytas, jo patalpos paskirtos bažnyčios klebonijai įrengti.

Į pietus nuo vienuolyno korpuso buvusiose kapinėse laidoti net Šv.

Dvasios vienuolyno mirusieji, 19 a. jos buvo labai pilnos palaidojimų. 1841 m. vienuoliai prašė nebelaidoti, o išskirti naują sklypą kapinėms. Kapinės buvo panaikintos 1866 m.

Bažnyčios ir vienuolyno pastatai 1845 m.
Vilniaus miesto plane

19 a. viduryje ligoninės kiemas buvo skirtas daržui, pati teritorija buvo tvarkoma labai nedaug.

1838 m. pradėta planuoti perkelti psichinius ligonius iš bonifratų vienuolyno į Šv. Jokūbo ligoninę. Tam turėjo būti pastatytas naujas korpusas, talpinantis 120 lovų. Be to, turėjo būti atliktas senųjų dviejų korpusų kapitalinis remontas. Leidimas tam išduotas 1840 m. Senieji korpusai turėjo būti rekonstruoti taip, kad būtų pakeistas ne tik jų vidus, bet ir išorė atitiktų naujojo korpuso stilių. Dėl sąmatų derinimo ir visų būtinų formalumų darbus numatyta pradėti tik 1842 m., tačiau iš tiesų darbai nebuvo baigti ir 1845 m.

Senųjų korpusų rekonstrukcijos projekto aiškinamajame rašte (paties projekto rasti nepavyko) nurodoma, kad nors pastatytas naujas korpusas, ligoninės pastatų ansamblis nepatogus ligoninės tvarkai palaikyti, išorinis ligoninės vaizdas taip pat nepagerėjęs. Atskiri netvarkingi fligeliai išsimėtę po visą teritoriją, nevienodo aukščio ir pan. Todėl buvo nuspręsta nugriauti dalį senojo korpuso, stovinčio aukščiau už kitus ligoninės korpusus, fasadą padaryti tokį, koks yra naujojo korpuso, išlyginti teritoriją, šiam tikslui panaikinti nugriautos korpuso dalies rūsius.

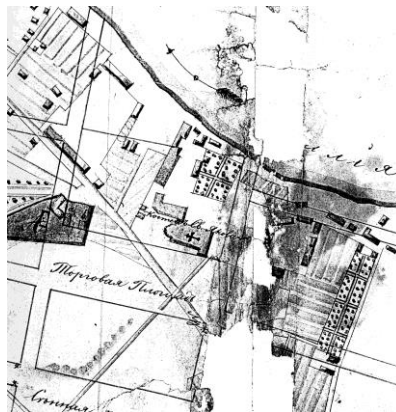
Senieji ligoninės fligeliai remontuoti ir 1849 metais.

Dar kartą remonto darbai vykdyti 1882-1883 m pagal gubernijos inžinieriaus J. Levicko projektą, tačiau šis projektas buvo ne kartą koreguojamas. matyt, pagal jį pristatyta dalis naujo korpuso prie vakarinio ligoninės galo, atlikti kiti darbai. Palyginus šį projektą bei atsižvelgiant į 20 amžiuje vykdytus rekonstrukcijos darbus, aišku, kad ligoninės vidaus patalpų planai buvo ne kartą keičiami, ir pirminės

planinės struktūros likę gana nedaug. Ligoninei priklausančios vienuolyno dalies remontas buvo atliekamas 19 a. pabaigoje, kai buvo įrengta kanalizacija.

1828 m. Vilniaus magistratas, kreipėsi į kuriją, prašydamas leisti iškirsti du „venecijietiškus“ langus 2 aukšte, pietinėje sienoje, kad operacinė turėtų geresnį apšvietimą. Tačiau operacinės langai turėjo išeiti į šventorių, ir vyskupijos kurija tokio leidimo nedavė.

Ištrauka iš Vilniaus m.
1860 m. plano

1828 m. ligoninė turėjo 250-300 lovų ir buvo stambiausia Vilniaus mieste. Joje buvo chirurgijos, vidaus ligų, pediatrijos, gimdymo, ginekologijos, otolaringologijos skyriai. Iki 1940 m. čia tebebuvo Vilniaus universiteto klinika.

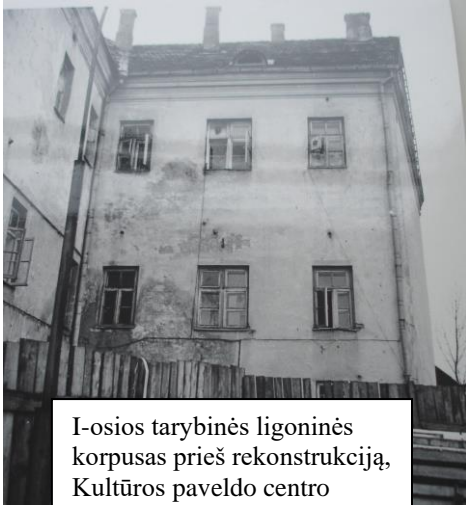
Ligoninės pastatų
vaizdas nuo
dešiniojo Neries
kranto,
XX a. 6-ojo deš.
fotografija.
Kultūros paveldo
centro archyvas

I pasaulinio karo metu vokiečiams okupavus Vilnių, dalis ligoninės patalpų buvo naudojama karo belaisvių stovyklai.

1917 m. iš ligoninės išvežami visi ligoniai. Čia numatoma įrengti infekcinių ligų „baraką“, tačiau ar tai buvo padaryta, nėra aišku.

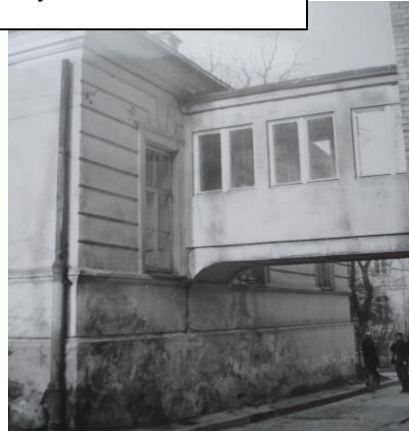
Tarpukaryje ligoninėje buvo Vilniaus St. Batoro Universiteto klinikos neurologijos skyrius. Antrojo pasaulinio karo metu ligoninė remontuota, tačiau didelių planinės struktūros pakeitimų nebuvo atliekama.

Po II pasaulinio karo ligoninė buvo kapitaliai remontuojama, nes 1953-1954 m. ir bažnyčios, ir ligoninės pastatai įvertinti kaip labai blogos būklės.

I-osios tarybinės ligoninės korpusas prieš rekonstrukciją, Kultūros paveldo centro archyvas

Ligoninės korpusus jungianti galerija, XX a. šeštasis dešimtmetis, Kultūros paveldo centro archyvas

Iškart po karo čia buvo Vilniaus miesto Greitosios pagalbos stotis, 6-jo dešimtmečio pradžioje iškelta, o pastatai perduoti I-ajai tarybinei ligoninei

Didžiausia rekonstrukcija atlikta 20 a. aštuntajame dešimtmetyje pagal Komunalinio ūkio projektavimo instituto projektą. Būtent tos rekonstrukcijos metu ligoninės pastatų planinė struktūra buvo pakeista iš esmės. Prieš rekonstrukciją Paminklų restauravimo institutas atliko architektūrinius ligoninės pastatų tyrimus.

1960 m. ligoninėje atlikta pirmoji Lietuvoje inkstų persodinimo operacija, laikoma nefrologijos pradžia šalyje.

Atkūrus Nepriklausomybę Lietuvoje, ligoninė pavadinta Šv. Jokūbo vardu, veikė čia iki 2003 m.

IŠVADOS

Iš esmės, iki 20 amžiaus pabaigos mažiausiai keista išliko pietrytinė pastato dalis, kur buvo klebonija, kuri irgi prijungta prie ligoninės po Antrojo pasaulinio karo.

Patys didžiausi pakeitimai vykdyti po 1882 m, kai padarytos pertvaros koridoriuose, pakeistos kai kurių langų ir durų vietos, pastatyta nauja korpuso dalis prie vienuolyno vakarinio galo.

Ligoninės pastatai pergyveno kelias didesnes ar mažesnes rekonstrukcijas, iš kurių viena – 1843-1846 metų, - iš dalies pakeitė ne tik pastato planinę struktūrą, bet galėjo įnešti kai kurių klasicistinės architektūros detalių, pritaikant fasadą prie naujai pastatyto korpuso.

Išlikusi vidaus patalpų struktūra – 20 a II pusės rekonstrukcijos rezultatas, tačiau, atlikus nuodugnius architektūrinius tyrimus, būtų galima dalinai rekonstruoti pirminį pastato planą.

Ligoninei priklausiusios teritorijos užstatymas susiformavo 19 a. antrojoje pusėje, pastatų stilistika nevienalytė, dominuoja 19 a. antrosios pusės elementai, tik kai kur galima atsekti 18 a., pirminės planinės struktūros ir architektūros bruožų.

Buv. ligoninės pastatų kompleksas, išsidėstęs tarp Neries upės ir Lukiškių aikštės, kartu su Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčia yra potenciali viešojo lankymo vieta, galintis tapti visuomenės traukos centru. Atsižvelgiant į šio objekto raidą 19 a. pabaigoje – 20 a. pradžioje, aišku, kad vertingosios jo savybės po kelių rekonstrukcijų bei pritaikymo darbų buvo prarastos, todėl, pritaikant šiuolaikiniams poreikiams, galimas vidaus patalpų keitimas, dalinai išsaugant pastatų tūrius.

ŠALTINIAI

1. I. Baliulytė. Lukiškių aikštės istoriniai tyrimai, V. 1995, PRI
2. A. Baliulis. I tarybinės ligoninės istoriniai tyrimai (buv. domininkonų vienuolynas, Lenino a. 10), 1974, KPC archyvas
3. I tarybinės ligoninės architektūriniai tyrimai, 1974, KPC archyvas